

Stay Behind:

Den ufortalte historie

Den private spionchef Arne Sejr og hans suspekte netværk FIRMAET var langt fra privat - det finansieredes af CIA og nød uofficiel opbakning fra toppen af regeringen og hæren.

Det var en del af STAYBEHIND - den store antikommunistiske sabotageorganisation, som USA oprettede under Den kolde krig.

I den seneste tid er en del af Danmarks ufortalte historie blevet belyst i to tv - programmer i serien "Danmark i den kolde krig". De to udsendelser "*Russerne kommer*" og "*De hemmelige krigere*" omhandler hemmelige operationer og hemmelige efterretningsgrupper under den kolde krig.

Programmerne tegner konturerne af en stor velfinansieret og velorganiseret hemmelig international operation vendt mod Sovjet og de vestlige kommunister under den kolde krig. Operationerne i Danmark har ikke bare været iværksat og koordineret fra højeste politiske sted, men også ledet af NATO og CIA - sådan som det ofte har været fremført af danske kommunister og andre venstrefløjskræfter.

Stay Behind

I slutningen af 1952 bliver chefen for Forsvarets Efterretningstjeneste oberst H. M. Lunding kontaktet af sin norske kollega, William Evang. Denne skulle til møde i CPC (Clandestine Planning Committee, Hemmelig Planlægnings Komite), en undergruppe nedsat af NATO's øverstkommanderende for Europa, SACEUR. Nordmanden ville diskutere en fælles holdning til det påbegyndte internationale NATO-projekt *Stay Behind*. Begrebet er en del af NATO og CIA's koldkrigsmilitære strategi for "*unorthodox warfare*". En ide, der opstod på baggrund af de fine erfaringer, man havde fået under 2. verdenskrig med pro-britiske modstandsgrupper, der skaffede hemmelige oplysninger om troppeforhold og øvede sabotage mod fjenden. En kombination af spion- og partisanvirksomhed.

Strategien indgik som en del af den samlede 'forsvarsstrategi' for NATO. Frygten i disse år (påstod man) var en invasion fra Sovjet. Stay Behind kunne fungere bag fjendens linier. Som sin anden hovedprioritet var det Stay Behinds opgave at bekæmpe såkaldt femtekolonnevirksomhed (dvs. kommunistiske partier og bevægelser).

Stay Behind blev navnet på det netværk af hemmelige hære der i 1940'erne, 1950'erne og 1960'erne blev opbygget i alle lande i Vesteuropa af USA, CIA og NATO . . .

Velbevaret hemmelighed

I Norge var Stay Behind-organisationen (afdeling E-14) inddelt i fire grupper:

LINDUS (efterretning), ROCK (sabotage og guerillakrig), ARGUS (observation og varsling) og BLUE MIX (evakuering og redning). Som øverstkommanderende stod chefen for Norges militære efterretningstjeneste.

De hemmelige operationer i Norge er langt bedre belyst end de tilsvarende i Danmark. Episoden med oberst H. M. Lunding er et af de få offentliggjorte beviser på, at Danmark også har spillet en stor rolle i det europæiske Stay Behind-netværk. Og at det er sket med danske regerings velsignelse og støtte. Disse har altid nægtet at have deltaget i et sådant arbejde, eller været vidende omkring det. Det er imidlertid ikke meget, der har skulle benægtes, for det er en af Danmarks bedst bevarede hemmeligheder.

Det var et krav for indlemmelse i NATO, at de enkelte lande opstillede beredskabsplaner for "unorthodox warfare" - Stay Behind. Dermed har sagen været oppe på højeste politiske sted. Desuden findes der også mere politiske og strategiske argumenter for Danmarks aktive del i opbygningen af Stay Behind:

"Sabotage for at hindre en okkupationsmagt i at drage fordel af norsk territorium og norsk næringsliv i en krig mod de vestlige demokratier kunne opfattes som Norges pligt i alliancesammenhæng," Olav Riste og Arnfinn Moland i *"Strengt hemmelig" - Norsk efterretningstjeneste 1945 - 70.*

Også i bogen *"Norges hemmelige hær - historien om Stay Behind"* af Finn Sjøe og Ronald Bye findes en del oplysninger, der peger i retning af at daværende danske regeringsledere var aktivt deltagende i opbygningen af Stay Behind.

CIA og MI6 på banen

Både CIA og MI6 (de to ledende efterretningstjenester i NATO, der jo ikke havde/har sin egen efterretningstjeneste) havde omfattende planer for at indlede samarbejde med de europæiske NATO-lande om at yde støtte og hjælp til arbejdet med Stay Behind.

At CIA har medvirket til og støttet det danske Stay Behind-arbejde, er der ingen tvivl om. Dette finder vi flere eksempler på senere.

I juni 1948 godkender USA's Nationale Sikkerhedsråd (NSC) et direktiv, der giver CIA de politiske signaler til arbejdet med *"covert operations"* (der også omfatter Stay Behind). Arbejdet var dog allerede begyndt af OSS (nuværende CIA) under 2.

verdenskrig og overtaget af CIA efter dettes start i 1947. Og det accelererede efter NATO's dannelse. Ideen opstod som en efterfølger af frygten for, at Den Røde Hær og kommunismen fik for meget magt og opfordrede de lokale kommunistpartier til at lave revolutioner.

I 1950 begyndte den senere chef for CIA, William Colby, sit arbejde i CIA. Hans opgave var at etablere og udvikle Stay Behind-netværk i Skandinavien. Under 2. verdenskrig var han udstationeret i Skandinavien og udførte bl.a. hemmelige operationer i Norge. Colby blev stationeret i Stockholm, hvor han befandt sig fra 1951 til 1953.

CIA fandt hurtigt ud af, at der ikke kunne laves et standardoplæg for opbygningen af Stay Behind i Skandinavien. Men alt tyder på, at mens Sverige og Finland blev behandlet særskilt, så var opbygningen i Norge og Danmark formentlig ens på de væsentlige punkter, idet begge lande var medlemmer af NATO. Som udgangspunkt har det været en del nemmere at opbygge Stay Behind i de to NATO-lande, fordi disses regeringer har støttet projektet, hvorimod man i Sverige opbyggede Stay Behind som et privat foretagende sponseret af svenske rigmænd, som f. eks Marcus Wallenberg!

Det er også bevist, at mens CIA hovedsagelig stod for finansiering og opbygning, så stod MI6 for uddannelse, forsyning og træning.

Borgerlige modstandsgrupper grundlaget

I de sidste to år af besættelsen voksede den selvskabte frygt for en kommunistisk magtovertagelse hos de danske borgerlige og socialdemokrater.

Gennem Hærens Efterretningstjeneste og hærens opløste stab var ledende danske officerer i stand til at oprette såkaldte ventegrupper af stor størrelse. Samtidig havde de gennem deres kontakter stor indflydelse på Frihedsrådets militære taktik - selvom mange af deres planer for at mindske kommunisternes indflydelse på modstandsbevægelsen slog fejl.

Officererne havde gennem deres virke i og kontakter med briterne såkaldte faldskærmsorganisation SOE stor indflydelse på, hvem der fik våben og sprængstof, og hvor store mængder dette blev tildelt i. Og den indflydelse brugte de. En af modstandsbevægelsens histories sorte pletter er den skæve våbenfordeling, hvor kommunisterne gennem hele besættelsen stort set var tvunget til at skaffe deres sprængstof. På trods af det gennemførte de langt flere sabotager end de "borgerlige grupper".

I slutningen af krigen myldrede det frem med "modstandskæmpere", en stor del af dem fra de såkaldte 'ventegrupper', der uofficielt var udset til at skulle kæmpe mod kommunisterne, når disse "gik i gang med deres kup".

På grund af denne frygt for kommunisterne startede det danske Stay Behind-netværk reelt i slutningen af 2. verdenskrig. Socialdemokratiet opbyggede en styrke på cirka 300 mand (nogle af de bedst bevæbnede) - denne styrke fungerede som Socialdemokratiets egen milit, og var en del af de mange ventegrupper. Den samlede illegale styrke ved befrielsen talte ca. 45.000 mand.

Officielt var den ledet af Frihedsrådet, men alt tyder på, at ledende danske politikere og officerer med kontakter til USA og Storbritannien opbyggede denne styrke til at pleje helt egne formål. Ikke Danmarks befrielse og kampen mod nazismen, men Danmarks tilknytning til USA/Storbritannien og kampen mod kommunismen.

Firmaet

'Firmaet' var navnet på en privat (?) efterretningsorganisation, som var startet og ledet af Arne Sejr og Niels Frommelt. Organisationen udførte en del af de store kendte danske efterretningsoperationer, bl.a. aflytningen af den danske kommunist, tidl. minister Alfred Jensen og Kejsergades aflytningscentral.

Disse operationer blev direkte sponsoreret af CIA. Båndoptageren til aflytningen af Alfred Jensen blev leveret af CIA, samtidig med at Niels Frommelt blev aflønnet af CIA i de syv år aflytningen fandt sted. Opbygningen af Firmaet minder uhyggelig meget om opbygningen af det norske Stay Behind-netværk.

Dette starter som et privat initiativ, med et net af gamle borgerlige modstandsgrupper og norske forretningsmænd, der samarbejder om at bekæmpe kommunisterne. På samme måde blev Firmaet sponsoreret af store dele af dansk erhvervsliv bl.a. DA, Industrirådet, Carlsberg, Tuborg, Danfoss og de store banker (nu Unibank og Den danske bank).

Firmaet er altid blevet betegnet som en 'privat' organisation. Det var selvfølgelig en del af det danske Stay Behind-netværk. Ydermere havde det et så godt samarbejde med AIC (Socialdemokratiets efterretningstjeneste), at man dannede et såkaldt Kontaktudvalg!

AIC, Firmaet og FET

AIC var i de første år ledet af Urban Hansen, senere overborgmester i København. Fra hans ansættelse i 1947 'overvågede' organisationen meget ihærdigt (og ulovligt!) kommunisternes indsats i fagbevægelsen. Efter al sandsynlighed gik oplysningerne i starten af AIC's levetid direkte til CIA, mens de senere er gået gennem Stay Behind/FET.

Allerede i 1949 fandtes der en rapport hos CIA, der bl.a. anførte, at ud af DKP's 40.000 medlemmer lå de 3.000 inde med våben. Endvidere sagde rapporten at kommunisterne udgjorde seks procent af DSF's (nuværende LO) medlemmer (tal der kun kan stamme fra AIC). Den anfører også, at DSF i øvrigt søgte at overvåge kommunisterne i

fagbevægelsen "*in cooperation with military authorities*". I begyndelsen af 50'erne sker der forhandlinger mellem AIC og Firmaet om en snævrere kontakt. FET er med fra sidelinjen. Dels gennem kommandør P. A. Mørch, næstkommanderende i FET og gennem socialdemokraterne i AIC. Dette sker tidsmæssigt i den periode, hvor også Norges private småhære bliver indlemmet i Stay Behind.

Det er her også på sin plads at nævne, hvem de tre socialdemokrater i "kontaktudvalget" var. Dels Urban Hansen, chef for AIC. Endvidere Kjeld Olesen, der startede sin karriere i Firmaet (hvor han deltog i aflytningen af Alfred Jensens lejlighed), derefter hyrede Urban Hansen ham til AIC's sekretariat. Endnu senere blev han forsvarsminister, og dermed politisk chef for FET. Og endelig 'kommunistdræberen' Per Hækkerup, der senere blev udenrigsminister.

Povl Bang-Jensen

Begivenhederne tager fart i 1948. Her sker den sovjetiske invasion i Tjekkosllovakiet, og den kolde krig begynder for alvor.

Det, der imidlertid sætter tingene i gang for alvor, er, da ambassaderåd Povl Bang-Jensen ankommer til København. Han er sendt af ambassaden i Washington for at orientere den danske regering om opfattelser og stemninger i USA i forbindelse med udviklingen af den kolde krig.

Senere har der dog været tvivl om, hvem han repræsenterede, for hans udredninger stammede i hvert fald ikke fra den danske ambassadør eller fra officielle amerikanske kilder. I dag må det være hævet over enhver tvivl, at Bang-Jensen kom fra CIA. Med sig havde han førortalt NSC-direktiv om "covert operations" (der var stemplet *Tophemmeligt* frem til 1975). Bang-Jensen informerer officielt om Sovjetunionens "stræben efter verdensherredømmet".

I påsken samme år er Hans Hedtoft gæst på Gjorslev Gods, hvor han ud over godsejeren også er sammen med hans gode ven Oberst H. M. Lunding, chef for FET. Tilfældigt? Næppe.

I samme tidsperiode stiftes Firmaet, og noget tyder på, at ledende danske officerer får besked på at "noget var i gære". De første radiolinjer på Lolland oprettes.

Massiv udspionering af danskerne

I Stay Behind-sammenhæng har det været ønskeligt at have sit eget efterretningsnetværk, der dels har bygget på de to officielle tjenester PET og FET, men også på "private" tiltag som Firmaet og AIC. Disse har kunnet udføre det beskidte arbejde, så Stay Behind ikke skulle kunne afsløres.

Men hvad har oplysningerne skulle bruges til? Og hvor er de havnet?

Efterretningen var rettet mod kommunisterne (i begyndelsen). Og senere hen mod alle progressive, krigsmodstandere, fagforeningsaktive, elevbevægelsen osv.

Disse blev opfattet som femtekolonne, altså folk, der indefra arbejdede for fremmede magters formål. Efterretningerne kunne være alle slags. Politiske tilhørsforhold, tillidsposter, familie, personlige og økonomiske forhold. Alt, hvad der kunne være af interesse.

Oplysningerne er blevet brugt til mange formål. De er først og fremmest brugt til analyser og rapporter om kommunisternes stilling og strategi. Og opmagasineret i Stay Behind-arkivet, hos FET, PET, AIC og hos CIA. Dernæst er de blevet brugt af erhvervslivet for at sikre sig imod kommunistisk infiltration i vigtige virksomheder (og til afsløring og fyring af aktive tillidsmænd) og af det offentlige for at kunne udelukke kommunister fra ledende job inden for administrationen osv. Og endelig for at kunne udelukke kommunister fra hæren, politiet og hjemmeværnet.

Store dele af denne efterretningsvirksomhed har været ulovlig, dels fordi den er foregået efter direkte ordrer fra udenlandske magter. Dels er den gået ud over medlemmer af lovlige politiske partier, kun på grund af deres medlemskab af disse. Derudover er mange af oplysningerne skaffet ulovligt gennem aflytninger osv.

Efterretningerne skulle i sidste ende bruges i Stay Behind-sammenhæng. *Til lister over folk, der skulle likvideres, interneres eller holdes øje med i en krigssituation (eller ved omfattende social uro).*

Sabotage og terror

Omkring sabotage findes der ikke mange oplysninger omkring Stay Behinds virke i Danmark. Det gør der derimod i Norge og Italien. I Norge har specielt MI6 i årtier trænet norske Stay Behind-enheder i sabotage mod strategiske mål, samt mod militære mål. I Italien endte Stay Behind-netværket som en tragedie. Netværket er i Italien bedre kendt som Gladio-netværket. I Italien var klassekampen på mange måder hårdere end i Norden, og Italien blev af CIA og NATO vurderet som risikoland - for en kommunistisk magtovertagelse.

Sabotagen og terroren blev derfor direkte rettet mod kommunisterne. Gladio var fra starten 'infiltreret' af gamle fascister og ekstremt højreorienterede. Disse blev finansieret af CIA og udførte mange terroraktioner. Der blev etableret et Gladio 2, et Stay Behind bagom Stay Behind, og det var dette netværk, der udførte de fleste. Kernen i dette netværk var ca. 4.000 højreekstremister, der ud over at myrde landets statsminister udførte et sted mellem 1.000 og 2.500 terroraktioner fra 1968 til 1978. Det var et tiår, hvor der nærmest var borgerkrig i Italien.

Gladior-netværket viser, hvor langt man fra CIA og NATO side var rede til at gå for at standse kommunismens fremgang.

I Danmark har sabotagedelen af Stay Behind været udført af grupper både i og under Hjemmeværnet. Selve Hjemmeværnet har jo også bekæmpelse af femtekolonnevirksomhed på programmet, og der har ingen tvivl været om, hvor fjenden kom fra. Derfor har man ganske åbenlyst kunnet træne hjemmевærnskompagnier i sabotage og guerillakrig. Mange af dem har været forudsat sikkerhedstjek og politi- og/eller militæruddannelse før optagelse. Det er især fra disse grupper, man har rekrutteret til og organiseret Stay Behind's sabotagedel. Især Østre Landsdelskommandos (ELK) Specielle Efterretningspatruljer har virket som et af de officielle skalkeskjul. Dette indrømmes også af patruljen på deres hjemmeside.

Inden for Posten og DSB findes specielle hjemmевærnskompagnier, der i en krigssituation overtager kontrollen med disse offentlige institutioners anlæg. Og med beføjelse til at beordre dem saboteret.

Tre kedelige nordiske historier

I november 1978 gennemførte politiet i Oslo en razzia mod skibssreder Hans Otto Meyers fornemme villa efter et tip om smuglervarer og våben i hans kælder. Meyer protesterer og fortæller politifolkene, at de ikke må trænge ind på militært område. Han vifter med en seddel og beder indtrængende politifolkene om at ringe til den højtstående officer i hærens efterretningstjeneste, hvis nummer står på "nødsedlen".

Politifolkene valgte dog at gennemføre razziaen. Startskuddet til en af Norges største efterretningsskandaler var affyret. I kælderen, eller bunkeren om man vil, finder politiet et Stay Behind-depot fra 1956, der bl.a. indeholder store mængder automatvåben, raketvåben og håndgranater. Bazookaer, maskingeværer, M-42, stengun og Schmeissere. Ud over våben og ammunition også udstyr nok til mindst 100 personer. Der er også avanceret radioudstyr (en egentlig sendestation) og sprængstof.

Våbnene er uden serienavne og uden navne. Våben, der ikke kan købes på gaden, og våben, der ikke kan spores. Kælderen er en klassisk spionhemmelig kælder, der åbnes med et tryk på en plet på væggen. Med et skjult kamera kan der observeres indbrudstyre, og disse vil med et automatisk maskingevær, skjult i en anden væg, blive 'uskadeliggjort'.

I slutningen af 50'erne bliver et tilsvarende våbenlager opdaget i forfatteren Karl Bjarnhoffs villa på Frederiksberg i København. Våbnene og sprængstofferne stammer i første omgang fra CIA (William Colby) og er overgivet til en af Firmaets ledere Niels Frommelt. Bjarnhoff var journalist på DR og medlem af Socialdemokratiet - og med i Firmaet.

Da lageret tilfældigt opdages af nogle håndværkere, anmelder de det til politiet. I stedet for politi dukker militærfolk op, og i løbet af fem minutter er lageret væk. I militære hænder? Hvordan kan en "privat" organisation anskaffe militære lastbiler, og med så kort varsel?

I 1979 blev grev Ulrich Holstein idømt 30 dages hæfte af politiet i Odense - for at have opmagasineret og skjult et våben- og sprængstofdepot. Han påstod, at han udelukkende havde samlet våbnene for at bringe dem på museum.

I Norge har der eksisteret ca. 100 depoter med sprængstof. Hvor mange der findes nu, er ikke til at sige . . . Til gengæld ved man en del om deres indhold. De er dels mindre, og sprængstoffet er ikke længere britisk, men norsk plastisk, mærket HMX. De nye depoter er lavet som en god meter lange PVC-rør fyldt med håndvåben, ammunition og medicin.

I dansk interesse?

Men hvad var Stay Behind? Var det weekendkrigere? Harmløse gamle konservative? Eller ølmavede S-pampere? Det var alt andet end harmløst - kernen i det officielle Danmarks *hemmelige hær* mod befolkningen, og i særdeleshed kommunisterne. Startet af den del af modstandsbevægelsen, der allerede dengang stod under vestlig (britisk) kommando, senere opsuppleret med politifolk, officerer og studerende, der var skræmt af 'truslen fra øst'. Ekstremt højreorienterede, og med eks-nazister som Jørgen Schleimann tilknyttet.

Ole Bjørn Kraft (en af de sorteste skikkelser i dansk politik, Mussolinitilhænger i 30'erne) fra de konservative udtalte i 1948 (i øvrigt i fuld hjemmeværnsuniform):

"De kommunistiske planer må ikke have frit spillerum i dette land. De demokratiske partier må sørge for en fuldstændig afvæbning af disse forkæmpere for en autoritær ideologi. Vi må have en beredskabslovgivning, der sikrer demokratiet og opbygger et fast værn imod spionage og femtekolonne-virksomhed".

Men var Stay Behind i dansk interesse?

Stay Behind var/er organiseret af NATO og CIA på højeste politiske sted. Det var en del af den samlede imperialistiske krigsstrategi mod Sovjetunionen.

Samtidig var det en måde, hvorpå CIA og MI6 fik mulighed for at operere på fremmed jord. Og sidst, men ikke mindst kunne man gennem Stay Behind føre krig mod de nationale kommunistiske bevægelser, både militært og politisk.

Fra Norge ved vi, at m.h.t. finansieringen af Stay Behind afholdt Norge frem til midten af 1950'erne selv halvdelen af udgifterne. Efter dette tidspunkt blev udgifterne tredelt

mellem Norge, CIA og MI6. Ud over dette var der stor offervillighed fra private personer og virksomheder.

Der tegner sig efterhånden et billede af, at de få og isolerede tilfælde af ulovlig efterretningsvirksomhed, der er afsløret i Danmark, slet ikke var så isolerede igen. Tværtimod må konklusionen være, at den danske regering med sikkerhed har kendt til NATO's og CIA's planer og har udført dem på dansk jord. At også Danmark har haft sin egen hemmelige hær, Stay Behind.

Stay Behind var efterkrigstidens hemmelige krig mod kommunismen.

Dens arv og opfølgere findes endnu i dag.

LG

Kilder og litteratur:

Tidsskriftet Håndslag nr. 1 1991, Folkebevægelsen Mod Nazisme.

"Norges hemmelige hær - historien om Stay Behind", Finn Sjøe og Ronald Bye.

"Strengt hemmelig", Norsk efterretningstjeneste 1945 - 70, Olav Riste og Arnfinn Moland.

"Fredens spioner", Jesper Hjort og Simon Hansen.

"Under dække", Demos.

"De hemmelige tjenester", Demos.

"Russerne kommer", Danmark under den kolde krig, DR.

"De hemmelige krigere", Danmark under den kolde krig, DR.